

Covid-19arengatik ezarritako konfinamenduaren eragina unibertsitateko LGB ikasleen egoeran eta osasun mentalean

Estibaliz Ceba-Rodríguez, Juan Etxeberria-Murgiondo
Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)

Covid-19ak osasun mentalean izan duen eragina oso ezaguna izan arren, ez dago lesbianen, gayen eta bisexualen (LGB) osasunean pandemiak nola eragin dien zehazten duen ikerketarik Espainian. 475 LGB ikaslek parte hartu zuten gai horren inguruko inkesta-azterlanean. Laurdenek baino gehiagok depresio klinikoa (% 29,3) eta antsietate-nahasmendu orokorra (% 25,7) izateko probabilitatea zuten. Gainera, pandemian zehar sexu-gutxiengoetan identifikatutako faktore estresagarri espezifikoak aztertu ziren. Parte-hartzaileen % 5,1ek adierazi zuten sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkak maiz izan zituztela. Heren batek (% 33,5) baieztatu zuen lesbiana, gay eta bisexualen komunitatearekiko lotura murriztu zuela. Beraz, emaitzek erakutsi zuten, Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri espezifikoek depresio- eta antsietate-sintomen aldaketa nabarmena azaltzen zutela. LGB gazteen osasun mentalarari zuzendutako erakundeek gehiago ulertu beharko lituzkete familiari, espazioari eta pribatutasunari buruzko kezak, laguntza esanguratsuak eskaintzeko. Erantzun politiko gisa, baliteke LGB gazteentzako espazio eta babesleku seguruak behar izatea.

GAKO-HITZAK: Covid-19a · Pandemia · Osasun mentala · LGB · Unibertsitatea.

Impact of Covid-19 confinement on the state and mental health of LGB university students

The impact of Covid-19 on mental health is well known, but there is no study in Spain to determine how the pandemic has affected the health of lesbians, gays and bisexuals (LGB) people. 475 LGB students participated in the study on this subject. More than a quarter were likely to suffer from clinical depression (29.3 %) and general anxiety disorder (25.7 %). In addition, specific stressful factors identified in sexual minorities during the pandemic were studied. 5.1 % of participants reported frequent family conflicts related to sexual orientation. One-third (33.5 %) claimed to have reduced their association with the lesbian, gay, and bisexual community. The results showed the presence of stressful specific factors for the LGB people associated with Covid-19 that explained a significant change in symptoms of depression and anxiety in this population. Organizations focused on the mental health of LGB people should understand more about family, context and privacy concerns for the purpose of provide meaningful support. As a political response, safe spaces and institutions are needed.

KEY WORDS: Covid-19 · Pandemic · Mental health · LGB · University.

<https://doi.org/10.26876/uztaro.5069>

Jasotze-data: 2023-09-01 *Onartze-data:* 2023-11-09

Sarrera

Osasunaren Mundu Erakundeak (OMS ingelesez) 2020ko urtarrilean «Larrialdi» gisa jarri zuen koronabirusaren gaixotasuna (Covid-19a) eta urte bereko martxoan «Pandemia» gisa izendatu zuen (Moreno *et al.*, 2020). Berehala, nazioarteko agintariek birusaren hedapen handiagoa eragozteko neurriak ezarri zituzten, esate baterako, konfinamendu-aginduak, urruntze sozialerako aginduak eta erakundeen itxiera. Prebentzio-neurriak funtsezkoak izan ziren Covid-19aren pandemia arintzeko (Brunier eta Drysdale, 2020; Tsamakis *et al.*, 2021), baina eragina izan zuten herritarren errutinan eta osasun mentalean.

Osasun mentalari eragin dioten faktore ugariak, besteak beste, Covid-19arekin kutsatzeko beldurra (Luo *et al.*, 2021), etxean geratzeko aginduak eta kezka finantzarioak (Hall *et al.*, 2022; Rodríguez-Rey *et al.*, 2020), bizitza eta lana etetea (Mezzina *et al.*, 2020; Tsamakis *et al.*, 2021; Zhang *et al.*, 2020), bakardadea, larritasuna (Geirdal *et al.*, 2021; Jaspal eta Breakwell, 2022; Lee *et al.*, 2020; Pai eta Vella, 2022) eta osasun mentaleko zerbitzuen etetea (Brunier eta Drysdale, 2020) izan dira.

Horrekin lotuta, alde batetik, zenbait azterlan argitaratu dira Covid-19a pasa duten pertsonen errutinari eta osasun mentalari eragin dioten faktoreak ezagutzeko (Tsamakis *et al.*, 2021). Bestetik, inguruko pertsonen egoeran sakontzeko, hala nola ospitaleratutako haurren gurasoen osasunean (Shteinbuk *et al.*, 2022; Yuan *et al.*, 2020), baita mediku, erizain eta bestelako langileen osasun mentalean eta ongizatean ere (Chutiyami *et al.*, 2022; Ghahramani *et al.*, 2023; Vizheh *et al.*, 2020). Halaber, talde kalteberen osasun mentala ikertu da, besteak beste, adineko populazioa (Dura-Perez *et al.*, 2022), etxerik gabeko pertsonak (Camara *et al.*, 2023) eta etorkinak eta errefuxiatuak (Chaaya *et al.*, 2022). Izan ere, lan horiek ondorioztatzen dute Covid-19aren pandemiak eguneroko bizitzan faktore estresagarri gehigarriak sortu dituela.

1. COVID-19aren eragina unibertsitateko ikasleen osasun mentalean

Unibertsitateko ikasleena izan da Covid-19aren garaian osasun mentala aztertzerakoan ikertzaileen arreta erakarri duen gizarte-taldea, pandemiaren aurretik gaixotasun mentala izateko arrisku handia zutelako (Hamza *et al.*, 2021). Pandemiak erronka espezifikoak aurkeztu ditu goi-mailako hezkuntzako ikasleentzat, adibidez, laguntza-zerbitzuak eta ikaskuntza-prozesuak *online* inguruneetara egindako migrazioarekin bat datozenak (Rapanta *et al.*, 2020). Rapanta eta bere kideek (2020) adierazten dute ikasle askorentzat zaila izan zela aldaketa horiek modu eraginkorrean aplikatzea eta, ondorioz, antsietate-maila altuagoa erakutsi zutela batez ere beren etekin akademikoari eta epe luzerako enpleguari buruz pentsatzen hasi zirenean (Barbosa-Camacho *et al.*, 2022; Di Malta *et al.*, 2022). Horren harira, aurkitu dira osasun mentalari eragin dioten beste arrisku-faktore batzuk, hala nola ikasleen egoitzak ixtea, truke-ikasketak eta graduazio-ekitaldiak bertan behera uztea, denbora erdiko lanak galtzea eta gradu-aukerei buruzko ziurgabetasuna areagotzea. Baita konfinamendu eta urruntze sozialeko neurriak ere, sozializatzeko

eta harremanak ezartzeko aukera mugatuak ekarri dituztelako sare sozialekiko mendekotasuna eta bakardadea areagotuz (Hansen-Brown *et al.*, 2022).

Horiek horrela, osasunari eta ongizateari buruzko zenbait kezka aztertu dira, batez ere, antsietatea eta depresioa garatzeko arriskuarekin lotuta daudenak (Buizza *et al.*, 2022; Elharake *et al.*, 2022). Batetik, 162 unibertsitateko ikasleri egindako inkesta batek antsietate-maila altuak aurkitu zituen lan akademikoan kontzentratzeko zailtasunekin lotutako depresioarekin batera (Kecojevic *et al.*, 2020). Bestetik, 1.113 ikaslerekin egindako lan batek pandemiaren eragin negatiboa baieztatzeaz gain, azpimarratu zuen sintomak arintzeko estrategia prebentibo pragmatikoak, errentagarriak eta kulturalki sentikorrek garatzeko premia (Torres *et al.*, 2022). Adituek diotenez, pandemiaren eragin psikologikoa antsietatearen eta depresioaren sintoma klinikoetatik haratago doa, unibertsitateko ikasleek pandemian zehar estres-eta bakardade-maila altuagoak jakinarazi baitituzte (Barbosa-Camacho *et al.*, 2022; Hansen-Brown *et al.*, 2022).

2. COVID-19aren eragina LGB ikasleen bizitzan eta osasun mentalean

Aitzitik, ez da sakon aztertu lesbianen, gayen eta bisexualen ikasleen osasun mentala eta egoera (Gonzales *et al.*, 2023; Suen *et al.*, 2020). Kontuan hartu behar da, LGB pertsonak nahaste mentalen prebalentzia handiagoa dutela pertsona heterosexualek baino (Meyer, 2003). Gutxiengo taldeen estresaren teoriak proposatzen du kolektibo horrek azaltzen dituen osasun mentaleko arazoak, hein handi batean, beste arazo batzuekin lotuta egoten direla, hots, jazarpenarekin, tratu txarrekin, diskriminazioarekin eta biktimizazioarekin (De Lange *et al.*, 2022; Garaigordobil eta Larrain, 2020). Hori guztia dela eta, zentzuzkoa da itxarotea Covid-19an zehar LGB pertsonak beren orientazio sexualari dagozkion faktore estresagarriak esperimentatu izana. Horrekin lotuta, Estatu Batuetako (AEBko) gizon homosexualekin online inkesta bat egin zen eta, ikerketa horrek hauteman zuen pandemiak eragin kaltegarriak izan zituela ongizate orokorrean, interakzio sozialetan, familien ekonomian, elikagaien kontsumoan, droga-kontsumoan eta alkohol-kontsumoan. Laginaren erdiek sexu-bikotekide gutxiago zituzten eta ez zuten aldaketarik izan kondoiak eskuratzean edo erabiltzean. Horietatik, batzuk GIBaren proban, prebentzio- eta tratamendu-zerbitzuetara iristeko zailtasunen berri eman zuten (Sánchez *et al.*, 2020). Era berean, pandemian zehar unibertsitateko LGB ikasleen errealtatea aztertu duten ikerketek antzeko joera erakutsi dute. Gonzales *et al.* (2023) 18 eta 25 urte bitarteko LGB ikasleen beharrak aztertzen saiatu ziren sare sozialen bidez zabalduko inkestarekin. Eraitzen arabera, parte-hartzaileen % 45,7k aitortu zuten beren nortasuna babesten eta ezagutzen ez duen familia zutela eta, horrekin batera, horien erdiek baino gehiagok (% 60) betetzen zituzten larritasun psikologikoa, antsietatea eta depresioa izateko irizpideak. Hori dela eta, Nazio Batuen Giza Eskubideen Bulegoak (NBGEB) eta gobernuz kanpoko erakundeek pandemiak sexu-gutxiengoetan duen eraginaz jabetzearen garrantzia planteatu dute (NBGEB, 2020). Beraz, argi ikusten da Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriak daudela sexu-gutxiengoen ikasleen kasuan. Lan honetan, hain zuzen ere, horietako bi aztertuko ditugu:

Alde batetik, LGB pertsonak beren sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkak izan ditzakete. Covid-19aren neurriekin, LGB pertsonak denbora gehiagoz etxean geratu behar izan dute eta agian ez da testuinguru lagunkoia izan haintzat (Suen *et al.*, 2020). Espainian egindako ikerketa-lan batean oinarrituta, Madrilgo LGTB+ pertsona gutxiago atera dira armairutik Hego Amerikakoekin alderatuta (Hernández, 2023). Baliteke familia-presio handi bat jasaten egotea. Bestetik, pandemian zehar, LGB pertsonak harreman gutxiago izan dituzte lesbiana, gay eta bisexualen komunitatearekin (Suen *et al.*, 2020). Alabaina, frogatu da LGB pertsonentzat beren komunitatearekiko loturak erresilientzia-baliabide garrantzitsua direla (Nogueira eta Araujo, 2018). LGB komunitatearekiko loturek sare sozialetarako sarbidean laguntza eman diezaiekete, larritasun psikologikoa gutxitzen dute (Haug, 2018; Watts, 2021) eta ongizate hobea eskuratzen dute (Rostosky *et al.*, 2018). Beraz, LGB laguntza sozial txiki horrek eragin negatiboa izan dezake haien osasun mentalean (Nogueira eta Araujo, 2018; Rostosky *et al.*, 2018).

3. Gure azterlana

Ikerketa honek LGB ikasleen osasun mentala ikertu du Espainian Covid-19aren pandemian. Aurreko ikerketetan oinarrituta, hiru helburu nagusi izan ditugu: (1) konfinamenduan zehar LGB ikasleen artean Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriak eta osasun mentaleko baldintzak aztertzea, (2) gutxiengo taldeen barruan dauden azpimultzoen artean Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrien maila orokorra eta espezifikoak alderatzea, eta (3) faktore estresagarri orokor eta espezifiko horiek LGB populazioaren depresio- eta antsietate-sintometan dituzten ondorioak aztertzea. Covid-19aren faktore estresagarri orokorrek depresio- eta antsietate-sintomekin lotura positiboa izango dutela uste dugu. Gainera, sexu-gutxiengoan Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri espezifikoak (alegia, sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkak edo LGB komunitatearekiko konexioa murriztea) depresio-sintomekin eta antsietate-sintomekin modu positiboan lotuta egongo lirakeela ere uste dugu.

4. Metodoa

4.1. Prozedura eta lagina

Parte-hartzaileak LGB komunitateko erakundeen eta LGB sare sozialetako argitalpenen bidez lortu ziren. Parte hartzeko ezaugarri hauek bildu behar zituzten: (1) 17 urte edo gehiago zituzten, (2) unibertsitateko ikasleak ziren, (3) gay, lesbiana, bisexual, pansexual edo ez-heterosexual gisa identifikatzen ziren, eta (4) Espainian bizi ziren. Inkesta Google Forms plataforman bete zuten, baina ikerketan parte hartu aurretik baimen informatua emateko eskatu zitzaizen. Euskal Herriko Unibertsitateko ikerketa-batzorde etikoak onartutako azterlana da (M10_2021_140).

1. taula. Aurrekari soziodemografikoak eta LGTB pertsonen osasun mentaleko baldintzak (n= 475).

Aurrekari soziodemografikoak	n (%)
Generoa	
Emakumeak	233 (% 49,2)
Gizonak	242 (% 50,8)
Orientazio sexuala/Genero-identitatea	
Gay/Lesbiana	284 (% 59,8)
Bisexual/Pansexual	191 (% 40,2)
Adina	
17-20	318 (% 67,0)
21-26	157 (% 33,0)
Enplegu-egoera	
Lanean	300 (% 63,3)
Langabezian edo ikaslea	175 (% 36,7)
Hileko diru-sarrera pertsonala	
950 euro baino gutxiago	285 (% 60,2)
950-1.200 bitartean	127 (% 26,9)
1.200 edo gehiago	63 (% 12,9)
Egoera zibila	
Bikoterik gabe	210 (% 44,1)
Harreman eskusiboan	242 (% 51,1)
Harreman irekian	23 (% 4,8)
Elkarbizitza	
Bakarrik bizitzen	49 (% 10,2)
Familiarekin/Lagunekin bizitzen	426 (% 89,8)

475 pertsonak parte hartu zuten ikerketan, goi-mailako ikasketak egiten ari zirenak. Parte-hartzaileen % 49,2 emakumeak ziren eta % 50,8, aldiz, gizonak. Gehienak gay edo lesbiana gisa identifikatu ziren (% 59,8), % 40,2k bisexualak edo pansexualak zirela aipatu zuten. Erdiek baino gehiagok (% 67,0) 17 eta 20 urte bitartean zituzten eta % 33k 21 urte edo gehiago. Erdiak enplegatuta zeuden (% 63,3) eta % 36,7 ez zeuden enplegatuta. % 60,2k 850 euro baino gutxiagoko diru-sarrera pertsonala zuten hilean, eta horien atzetik 900 eta 1.200 euro bitarteko (% 26,9) eta 1.200 euro edo gehiagoko (% 12,9) diru-sarrera pertsonala zutenak zeuden. Ezkongabeak izan arren, % 51,1ek harreman eskusiboa zuten eta % 4,8k harreman irekia. Gehienak senideekin, bikotekidearekin edota lagunekin bizi ziren (% 89,8), eta % 10,2 bakarrik bizi ziren. 1. taulak parte-hartzaileen aurrekari soziodemografikoak erakusten ditu (1. taula).

4.2. Aldagaiak eta tresnak

Hasteko, parte-hartzaileei informazioa emateko eskatu zitzairen haien generoari, sexu-orientazioari, adinari, lan-egoerari, hileko diru-sarrerara pertsonalei, egoera zibilarri eta etxebizitzaren konponketari buruz. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorretarako, Covid-19aren pandemian beren osasun- eta finantza-egoerarekin kezka eta arazoak zer neurritan izan zituzten adierazteko eskatu zitzairen 1etik (ezer ez) 5era (neurri handi batean) 5 puntuko Likert eskala batean. Zehazki, item hauei erantzuteko: (1) Zer neurritaraino zaude kezkatuta zure osasun-egoerarekin Covid-19aren pandemian? (osasun-kezka), (2) Zenbateraino zaude kezkatuta zure finantza-egoerarekin Covid-19aren pandemian? (finantza-kezka), (3) Zer neurritan eragiten dio zure osasun-egoerari Covid-19aren pandemiak? (osasun-arazo erreala), eta (4) Zein neurritan eragiten dio zure finantza-egoerari Covid-19aren pandemiak? (finantza-tentsio erreala). Puntuaziorik altuenek osasun- eta finantza-kezken eta osasun- eta finantza-arazoen maila altuagoak adierazten dituzte.

Gainera, eguneroko errutinaren etena eta kontaktu sozialaren murrizketa honako elementu hauekin neurtu ziren: «Zer maiztasunekin eten da zure eguneroko errutina Covid-19aren pandemian?» eta «Zer maiztasunekin murriztu duzu zure lagunekin harreman soziala Covid-19aren pandemian?», hurrenez hurren, 5 puntuko Likert eskalan (1etik —inoiz ez— 5era —beti—).

Sexu-gutxiengoei espezifikoki eragiten dieten Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri dagokienez, parte-hartzaileei eskatu zitzairen izan zuten familia-gatazka ebaluatzeko («Zer maiztasunekin izan dituzu zure sexu-orientazioarekin edo genero-identitatearekin lotuta familia-gatazkak Covid-19aren pandemian?») eta LGB komunitatearekiko konexioa («Zer maiztasunekin murriztu duzu LGB komunitatearekiko konexioa Covid-19aren pandemian?»). Hori guztia, baita 5 puntuko Likert eskala baten bidez ere (1etik —inoiz ez— 5era —beti—).

Depresioa 9 itemeko Pazientearen Osasun Galdetegiaren bidez ebaluatu zen (PHQ-9) (Spitzer *et al.*, 2000). 4 puntuko Likert (0 —ezer ez— eta 3 —ia egunero—) eskala baten bidez parte-hartzaileei aurreko 2 asteetan sintoma depresibo desberdinen maiztasuna adieraztea eskatu zitzairen. Eskalak dituen itemen artean hau dago: «Ez dut interes edo plazer handirik izan gauzak egiteko». Azterketa horretako eskalako Cronbach-en alfa 0.87koa izan zen. Ulertzen da eskalaren guztizko puntuazioan 10 puntu edo gehiago lortzeak depresio kliniko probablea adierazten duela. PHQ-9k % 88ko sentikortasuna eta % 88ko espezifikotasuna ditu nahasmendu depresioak diagnostikatzeko (Spitzer *et al.*, 2000).

Antsietatea 7 itemeko Antsietate Orokorreko Nahasmenduaren eskalaren bidez ebaluatu zen (Martínez-Vázquez *et al.*, 2022). 4 puntuko Likert eskala (0 —ezer ez— eta 3 —ia egunero—) erabilita parte-hartzaileei aurreko 2 asteetan izan zituzten antsietate-sintoma desberdinen agerpenaren maiztasuna adierazteko eskatu zitzairen. Eskalak dituen itemen artean hau dago: «Urduritasuna edo antsietatea sentitu dut». Azterketa horretako eskalako Cronbach-en alfa 0.90ekoa izan zen. Ulertzen da eskalaren guztizko puntuazioan 10 puntu edo gehiago lortzeak

antsietatea kliniko probablea adierazten duela. GAD-7k % 91ko sentikortasuna eta % 86ko espezifikotasuna ditu antsietate-nahasmendua diagnostikatzeko (Martínez-Vázquez *et al.*, 2022).

4.3. Datuen analisisia

Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrien maila orokorrak eta maila espezifikoak LGTB pertsonen artean aztertzeo maiztasun-estatistikak egin ziren. Ondoren, horiek ezaugarri soziodemografikoen (hau da, generoa, orientazio sexuala, adin-taldea, etab.) arabera aldatzen ziren ala ez ikertzeo (alegia, alderaketak egiteko), t-test probak (bi aukera mota zituzten aldagaiekin) eta norabide bakarreko bariantzaren analisisia (ANOVA) (hiru aukera mota edo gehiago zituztenekin) egin ziren.

Erregresio multiple hierarkikoa egin zen Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriek (orokorrak eta sexu-gutxiengoan espezifikoak) depresio- eta antsietate-sintometan duten eragina kalkulatzeko. Aldagai soziodemografikoak «fikziozko» gisa kodifikatu ziren eta 1. blokean sartu ziren. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorrak 2. blokean sartu ziren aldagai demografikoen arabera kontrolatzeko. Sexu-gutxiengoek Covid-19arekin lotuta pairatzen dituzten faktore estresagarriak 3. blokean sartu ziren Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorretatik harago sintoma depresiboak eta antsietate-sintomak aurreikus zitzaketan aztertzeo.

Sexu-gutxiengoek Covid-19arekin lotuta pairatzen dituzten faktore estresagarri espezifikoek faktore estresagarri orokorrekin osasun mentalean duten eragina moderatzen duten aztertzeo, 12 interakzio-termino (6 faktore estresagarri orokor $\times$ 2 sexu-gutxiengoan faktore estresagarri espezifiko) sartu ziren ereduaren azken blokean. Aldagai iragarle jarraitu guztiak, interakzio-terminoak kalkulatu baino lehen, batezbestekoan zentratu eta erregresioan sartu ziren. Interakzio-terminoak esanguratsuak baziren, malda sinpleen analisiak egiten ziren estresore orokorren eta osasun mentalaren arteko erlazioa interpretatzeko, desbideratze tipikoa sexu-gutxiengoan estresore espezifikoan batezbestekoaren gaineratik eta azpitik zegoenean (Baños *et al.*, 2019; Pallant, 2020). Aurreko analisiak SPSS 28.0aren bidez egin ziren.

5. Emaitzak

5.1. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriak eta osasun mentala

Parte-hartzaileen erdiekin baino gehiagok (% 59) adierazi zuten beren osasunarekiko kezka-maila ertaina edo handia zela. Horien % 16,1ek adierazi zuten Covid-19aren pandemiak era moderatu edo handi batean kaltetu zuela beren osasun-egoera. Gainera, % 58,2k bere finantza-egoerarekiko kezka-maila ertaina edo handia zela adierazi zuten eta, horrekin batera, % 39,8k aitortu zuten pandemiak era moderatu edo handi batean eragina izan zuela beren finantza-egoeran. Parte-hartzaileen erdiekin esan zuten gutxi gorabehera beren eguneroko errutina eten egin

zela sarritan edo beti (% 55,7), eta baita Covid-19aren pandemian sarritan edo beti murriztu zutela lagunekin zuten kontaktu soziala ere.

Sexu-gutxiengoaren faktore estresagarri espezifikoei dagokienez, parte-hartzaileen % 5,1 inguruk adierazi zuten sarritan edo beti sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkak izan zituztela Covid-19aren pandemian. Horietatik heren batek, bestalde, aitortu zuen sarritan edo beti LGTB+ komunitatearekiko lotura murriztu zuela (% 33,5).

Emaitzek adierazten dutenez, LGTB pertsonen laurdenek baino gehiagok betetzen zituzten depresio klinikoa (% 29,3k) eta antsietate-nahasmendu orokorra (% 25,7k) izateko irizpideak (2. taula).

2. taula. Osasun mentaleko baldintzak.

Osasun mentaleko baldintzak	
Depresio-sintomak	
Minimoa (0-4)	141 (% 29,7)
Arina (5-9)	195 (% 41)
Moderatua (10-14)	95 (% 20,1)
Neurri batean larria (15-19)	29 (% 6,1)
Larria (20-27)	15 (% 3,1)
Antsietate-sintomak	
Minimoa (0-4)	187 (% 39,3)
Arina (5-9)	166 (% 35)
Moderatua (10-14)	80 (% 16,8)
Larria (15-21)	42 (% 8,9)

5.2. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrien emaitzen eta osasun mentalaren emaitzen arteko alderaketa LGB azpitaldeen arabera

Esan bezala, t-test eta ANOVA probak egin ziren Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrietan eta osasun mentalaren mailetan genero-desberdintasunak eta sexu-orientazioko desberdintasunak aztertzeko (3. taula). Emaitzek erakutsi zuten emakumezko parte-hartzaileek aukera gehiago zutela Covid-19aren pandemian lagunekin zuten kontaktu soziala murrizteko ($t = -4.01$, $p < .001$) gizonezkoekin alderatuta. Gizon homosexualak eta emakume lesbianek depresio-maila hobea erakutsi zuten bisexualekin eta pansexualekin alderatuta ($F(1, 474) = 7.02$, $p < .001$).

Aldinaren arabera aldeak egon ziren finantza-tentsio errealean ($F(1, 474) = 8.99$, $p < .001$), eguneroko errutinaren etenduran ($F(1, 474) = 7.28$, $p < .001$) eta LGTB+ komunitatearekiko konexio-murrizketan ($F(1, 474) = 6.71$, $p < .001$). Emaitzen arabera, 17 eta 20 urte bitarteko pertsonak probabilitate gehiago zuten

3. taula. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorren eta espezifikoen alderaketa LGBren azpitaldeak kontuan hartuta.

	Generoa		Sexu-orientazioa				Adina			Diru-sarrera		
	Gizona	Emakumea	Gay/Lesb.	Bi./Pan.	17-20	21 <	< 850	850-1200	1200 <			
	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)	M(SD)			
Estresore orokorrak												
Osasun-kezkak	3.01 (1.52)	3.38 (0.99)	3.01 (0.99)	3.39 (1.17)	2.89 (1.16)	3.02 (1.07)	2.87 (1.16)	2.91 (1.22)	2.79 (1.07)			
Osasun-arazo errealak	1.49 (1.02)	1.58 (1.07)	3.12 (1.34)	2.97 (1.25)	1.48 (1.03)	1.53 (1.05)	1.56 (0.92)	1.69 (0.87)	1.63 (0.94)			
Finantza-kezkak	3.07 (1.42)	3.10 (1.39)	1.59 (0.91)	1.83 (1.01)	3.03 (1.29)	2.91 (1.27)	3.05 (1.39)*	2.76 (1.25)*	2.63 (1.28)*			
Finantza-tentsio erreala	2.47 (1.32)	2.21 (1.35)	2.49 (1.39)	2.47 (1.29)	2.74 (1.39)*	2.16 (1.25)*	2.77 (1.36)*	2.56 (1.38)*	1.87 (0.99)*			
Eguneroko errutina etetea	3.36 (0.98)	3.72 (0.99)	3.47 (1.11)	3.72 (1.09)	3.83 (0.97)*	3.39 (1.08)*	3.83 (1.03)*	3.64 (1.23)*	3.33 (0.95)*			
Lagunekin harreman soziala murriztea	3.33 (1.16)*	3.84 (0.98)*	3.42 (1.12)	3.59 (0.99)	3.49 (0.98)	3.57 (1.11)	3.59 (1.05)	3.62 (1.09)	3.66 (0.97)			
LGBTB estresoreak												
Familia-gatazkek	1.25 (1.01)	1.43 (0.96)	1.38 (0.92)	1.61 (1.03)	1.46 (0.88)	1.41 (0.69)	1.51 (0.79)	1.49 (0.83)	1.50 (0.91)			
LGBTB+ komunitatearekiko konexio-murrizketa	3.04 (1.29)	2.94 (1.21)	3.02 (1.26)	2.59 (1.22)	2.63 (1.27)*	3.03 (1.28)*	2.81 (1.28)	2.89 (1.41)	2.90 (1.16)			
Osasun mentala												
Depresio-sintomak	6.73 (4.92)	7.55 (5.87)	6.76 (5.72)*	8.22 (5.92)*	8.11 (6.22)*	6.89 (5.51)*	8.39 (5.97)*	7.49 (5.72)*	6.18 (5.83)*			
Antsieta-sintomak	5.99 (5.26)	6.97 (5.34)	5.89 (5.54)	7.18 (5.27)	7.13 (5.56)*	6.33 (5.23)*	7.54 (5.56)*	6.93 (5.39)	5.83 (5.41)*			

Oharra. Taldeen arteko alde esanguratsuak izartxoarekin adierazten dira (p < .001)

pandemian finantza-arazoak izateko eta eguneroko errutinan etenaldiak egiteko; 21 urte edo gehiagoko pertsonen, berriz, LGTB+ komunitatearekin konexio murriztua izateko. Era berean, 17 eta 20 urte bitartekoek depresio- ($F(1, 474) = 7.82, p < .001$) eta antsietate-maila ($F(1, 474) = 6.69, p < .001$) altuagoak zituzten helduak direnekin alderatuta.

Gainera, diru-sarrera desberdinetako LGTB pertsonen finantza-kezken maila nabarmen desberdinak antzeman zituzten ($F(2, 473) = 15.16, p < .001$); era berean, jakinarazi zituzten emaitza ezberdinak finantza-tentsio errealean ($F(2, 473) = 40.01, p < .001$) eta eguneroko errutinaren etenean ($F(2, 473) = 10.03, p < .001$). Zehazki, hilean 850 euro baino gutxiagoko diru-sarrera zuten pertsonen erakutsi zituzten finantza-kezketan, finantza-tentsio errealean eta eguneroko errutinaren etenduran maila altuagoak Covid-19aren pandemian. Horiek ere depresio-sintometan ($F(2, 473) = 12.23, p < .001$) eta antsietate-sintometan ($F(2, 473) = 8.01, p < .001$) ere maila nabarmen altuagoak antzeman zituzten, beste azpitaldeekin alderatzen baditugu.

5.3. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrien ondorioak (orokorrak eta espezifikoak) depresio- eta antsietate-sintometan

Erregresio multiple hierarkikoa erabili zen depresio-sintomekin lotutako faktore estresagarriak zehazteko. Emaitzek erakutsi zuten ezen diru-sarrera altuagoak zituzten LGB pertsonen depresio-sintoma nabarmen txikiagoak zituztela eta diru-sarrera baxuagoak zituzten pertsonen, aldiz, depresio-sintoma nabarmen handiagoak ($\beta = -0.22, p = .007$). Bikote gabeko ezkongabeekin alderatuta, harreman eksklusiboa zuten LGB pertsonen depresio-sintoma baxuagoak erakutsi zituzten ($\beta = -0.14, p = .003$). Ezaugarri soziodemografikoak egokitu ondoren, Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorrak LGB pertsonen depresio-sintomekin positiboki erlazionatuta zeudela aurkitu zen. Batez ere, finantza-kezkak ($\beta = 0.14, p = .002$), osasun-arazoak ($\beta = 0.22, p < .001$) eta lagunekin harreman soziala murriztu zutenek ($\beta = 0.16, p = .002$) depresio-sintomak agertu zituzten. 3. taulan erakusten den bezala, sexu-gutxiengoen Covid-19arekin lotuta jasaten dituzten faktore estresagarriek beren depresio-sintometan aldaketa esanguratsua azaleratu zuten, Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorretatik haratago ($R^2 = 0.2, F = 6.36, p < .001$). Sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkek positiboki depresio-sintomak iragarri zituzten ($\beta = 0.13, p < .001$), faktore estresagarri orokorrak kontrolatu ondoren. Azkenik, LGB pertsonen Covid-19arekin lotuta pairatzen dituzten faktore estresagarri zehatzek Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorren ondorioak moderatu ote zituzten aztertu zen. Osasun-arazo errealean eta sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazken artean interakzio-efektu esanguratsua egon zen ($\beta = 0.16, p = .002$). Malda sinpleko analisiaren emaitzek adierazi zuten, osasun-arazo errealek depresio-sintomekin bakarrik erlazionatuta zeuden sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkek jasaten zituzten LGB pertsonen emaitzetan ($\beta = .28, p < .001$). Familia-gatazketan oso gutxitan sartuta zeudenen artean, osasun-arazo errealek ez zuten lotura nabarmenik depresio-sintomekin ($\beta = .04, p = .41$).

4. taula. Covid-19arekin lotutako faktore estresagarrien ondorioak (orokorrak eta LGB pertsonen zehatzak) depresio- eta antsietate-sintometan.

	Depresio-sintomak				Antsietate-sintomak			
	B (SE)	β	R ²	ΔF	B (SE)	β	R ²	ΔF
1. Demografia			0.08	3.81***			0.06	3.02***
Generoa								
Gizonak	-0.59 (0.47)	-0.06			-0.71 (0.39)	-0.05		
Emakumeak	1.00	-			1.00	-		
Sexu-orientazioa								
Gay/Lesbiana	1.00	-			1.00	-		
Bis./Pans.	0.82 (0.51)	0.07			0.72 (0.44)	0.05		
Adina								
17-20	1.00	-			1.00	-		
21<	-0.29 (0.61)	-0.03			-0.22 (0.52)	-0.03		
Lan-egoera								
Lanean	1.00	-			1.00	-		
Langabezian edo ikaslea	-1.37 (0.89)	-0.04			-1.59 (0.88)	-0.06		
Diru-sairera								
<850	1.00	-			1.00	-		
850-1200	-1.13 (0.69)	-0.08			-0.93 (0.59)	-0.07		
1200<	-2.21 (0.79)**	-0.22**			-2.01 (0.82)*	-0.19**		
Egoera zibila								
Bikote gabe	1.00	-			1.00	-		
Harreman eksklusiboa	-1.28 (0.39)**	-0.14*			-0.87 (0.35)*	0.11*		
Harreman irekia	0.19 (0.99)	0.02			0.31 (1.09)	0.02		
Elkarbizitza								

Bakarrik bizitzen	1.00	-	1.00	-	1.00	-
Familiarekin/Lagunekin bizitzen	-0.69 (0.81)	-0.04	-0.49 (0.68)	-0.04		
2. Estresore orokorrak		0.17	14.39**	0.12	15.73**	
Osasun-kezkak	0.07 (0.21)	0.03	0.39 (0.20)*	0.11*		
Osasun-arazo errealak	0.48 (0.19)*	0.14*	0.40 (0.21)*	0.09*		
Finantza-kezkak	1.19 (0.17)***	0.22**	0.72 (0.19)**	0.14**		
Finantza-tentsio erreala	0.11 (0.18)	0.04	0.10 (0.13)	0.03		
Eguneroko errutina etetea	0.29 (0.22)	0.04	0.49 (0.24)**	0.13**		
Lagunekin harremana murriztea	0.63 (0.23)	0.16**	0.58 (0.22)**	0.15**		
3. Estresore zehatzak		0.21	6.36**	0.18	4.83*	
Familia-gatazkak	0.79 (0.19)**	0.13**	0.71 (0.19)**	0.13**		
LGTB+ konexioa murriztea	-0.31 (0.18)	-0.05	-0.19 (0.17)	-0.03		
4. Aldagaien arteko erlazioa		0.23	1.83*	0.18	0.91	
Osasun-kezkak x familia-gatazka	-0.17 (0.31)	-0.04	-0.11 (0.23)	-0.02		
Osasun-arazo errealak x familia-gatazka	-0.11 (0.23)	-0.03	-0.24 (0.27)	-0.03		
Finantza-kezkak x familia-gatazka	0.79 (0.28)**	0.16**	0.51 (0.22)	0.12		
Finantza-tentsio erreala x familia-gatazka	-0.16 (0.27)	-0.04	0.14 (0.21)	0.04		
Errutina-etena x familia-gatazka	0.43 (0.19)	0.06	0.16 (0.27)	0.03		
Kontaktua lagunekin x familia-gatazka	-0.04 (0.27)	-0.02	0.06 (0.19)	0.02		
Osasun-kezkak x LGB komun.	-0.18 (0.15)	-0.05	-0.22 (0.14)	-0.04		
Osasun-arazo errealak x LGB komun.	0.02 (0.12)	-0.004	-0.11 (0.13)	-0.02		
Finantza-kezkak x LGB komun.	0.06 (0.22)	0.02	-0.13 (0.15)	-0.05		
Finantza-tentsio erreala x LGB komun.	-0.03 (0.12)	-0.002	0.08 (0.09)	0.04		
Errutina-etena x LGB komun.	0.19 (0.16)	0.03	0.06 (0.08)	0.02		
Harreman txikia x LGB komun.	-0.16 (0.16)	-0.03	-0.12 (0.11)	-0.04		

Oharra. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Horrekin batera, erregresio-analisisa egin zen antsietate-sintomekin lotutako faktore estresagarriak aztertzeko. Frogatu zen hilean 1.200 euro edo gehiagoko diru-sarrera zuten LGB pertsonen 850 euro baino gutxiagoko diru-sarrera zutenek baino antsietate-sintoma maila nabarmen baxuagoak zituztela. Harreman eksklusiboa zuten LGB pertsonen antsietate-sintoma baxuagoak zituzten bikotea ez zutenekin alderatuta ($\beta = -0.11$, $p = .03$). Emaitzek adierazi zuten, halaber, Covid-19arekin lotutako hainbat faktore estresagarri orokor, alegia, osasun-kezkak ($\beta = 0.11$, $p = .03$), finantza-kezkak ($\beta = 0.14$, $p = .04$), osasun-arazo errealak ($\beta = 0.09$, $p = .003$), eguneroko errutinaren etena ($\beta = 0.13$, $p = .003$) eta lagunekin kontaktu soziala txikitzea ($\beta = 0.15$, $p = .001$), modu positiboan lotu zirela antsietate-sintomekin. Gure hipotesiaren arabera, sexu-gutxiengoek pairatzen dituzten faktore estresagarri zehatzek nabarmen eragin zuten antsietate-sintometan azaldutako bariantzan, Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorren ekarpenetik haratago ($R^2 = .02$, $F = 4.83$, $p = .01$). Sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazka modu positiboan erlazionatu zen antsietate-sintomekin ($\beta = 0.13$, $p = .002$). Hala ere, ez zen aurkitu interakzio-efektu esanguratsurik estresore orokorren eta gutxiengo sexualen estresore espezifikoaren artean ($p > .05$).

6. Eztatbaida

Artikulu honek handitzen du Covid-19aren pandemian bereziki ahulak diren gizarte-taldearen osasun mentala ulertzen saiatu diren lanen ekarpena. Aurreko ikerketek adineko herritarren (Dura-Perez *et al.*, 2022), etxerik gabeko pertsonen (Camara *et al.*, 2023), errefuxiatuen (Chaaya *et al.*, 2022) eta unibertsitateko ikasleen (Barbosa-Camacho *et al.*, 2022; Torres *et al.*, 2022) osasun mentala aztertu dute eta azterlan honek Espainian gutxiengo talde baten inguruko ulermena zabaltzen du, hain zuzen ere, Covid-19aren pandemian LGB ikasleen osasun mentalaren inguruko ezagutza. Emaitzetan erakusten denez, LGB ikasleen laurdenek baino gehiagok depresio klinikoaren (% 29,3) eta antsietate orokorraren nahasmenduaren (% 25,7) irizpideak bete dituzte pandemian zehar. LGB pertsonen azterlan honetan erabilitako neurri berberak erabili zituen aurreko azterlan batean, Suen eta bere kideek (2020) aurkitu zuten Hong Kongeko LGB pertsonen depresio klinikoaren eta antsietate-nahasmendu orokortuaren prebalentzia % 31,5koa eta % 27,9koa izan zela, hurrenez hurren, pandemia garaian. Gaur egungo aurkikuntzen arabera, LGB pertsonen depresio- eta antsietate-sintomak nabarmenagoak izan dira Covid-19aren pandemian (Gonzales *et al.*, 2023), eta horrek arreta eta esku-hartze espezifiko handiagoa sustatzeko beharra justifikatzen du (Torres *et al.*, 2022).

Gainera, azterlan honek erakutsi du gazteagoak diren eta maila sozioekonomiko baxuagoa duten LGB ikasleek eguneroko errutinaren eten handiagoa eta finantza-tentsio erreal handiagoa adierazi dutela. LGB populazioaren barruko azpitalde horiek bereziki ahulak izan ziren Covid-19aren pandemiak eragindako inpaktu negatiboarekiko (Gonzales *et al.*, 2013; Suen *et al.*, 2020). Horregatik, esan daiteke laguntza sozial eta finantzario handia behar dela pandemian zehar borrokan aritu diren LGB pertsonentzat.

Ikerketa honek Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorrek sintoma depresiboetan eta antsietatean duten eragina ere aztertu du Espainiako LGB ikasleen artean. Aurkikuntzek erakutsi dute osasun-arazo errealak eta lagunekiko kontaktu soziala murriztea faktore esanguratsuak direla eta osasun mentalari negatiboki eragiten diotela (Hansen-Brown *et al.*, 2022; Haug, 2018; Nogueira eta Araujo, 2018). Bereziki, Covid-19aren agerraldian osasun-arazoak izan dituzten LGB pertsonak eta, hori dela eta, lagunekin harreman soziala murriztu dutenek depresio- eta antsietate-sintoma maila altuagoak erakutsi dituzte.

Garrantzitsuena artikulua honetan da LGB ikasleen artean Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri zehatzak identifikatu ditugula. Inkestatuen heren batek adierazi du LGTB+ komunitatearekiko konexioa neurri handi batean murriztu zuela pandemiak iraun zuen bitartean. Harrigarria bada ere, positiboa da LGB ikasleen proportzio txiki batek (% 5,1) bakarrik izan zituela maiz sexu-orientazioarekin lotutako familia-gatazkak. Horren arrazoia izan daiteke oso gutxi adierazi zutela beren sexu-orientazioa etxean. Nahiz eta gutxiengo batek onartzen duen gatazkei aurre egin izana, azpimarratu behar da horiek gertatzen zirenean nahiko larriak zirela LGB ikasleen osasun mentalerako. Gure emaitzek erakutsi dute orientazio sexualarekin lotutako familia-gatazkek nabarmen lagundu zutela depresio-sintometan eta antsietate-sintometan azaldutako aldakuntzan Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorren ekarpenetik haratago. Familia-gatazkek, halaber, osasun-arazo errealean eta sintoma depresiboan arteko lotura moderatu zuten, eta, ondorioz, osasun-arazo errealek sintoma depresiboetan zuten eragin negatiboa handiagoa izan zen maiz familia-gatazken eraginpean zeudenen artean. Laburbilduz, LGB ikasleek Covid-19aren pandemiak eragiten dituen osasun-, gizarte- eta finantza-arloko arriskuak jasateaz gain, beren sexu-orientazioaren faktore estresagarri gehigarriei ere aurre egin behar izan diete.

Aurkikuntzak esanguratsuak dira, eta ondorio garrantzitsuak dituzte osasun mentaleko zerbitzuak eta laguntza emateko. LGB ikasleekin lan egiten duten erakundeek gehiago ulertu behar dituzte familia-, espazio- eta pribatutasun-arazoak, Covid-19an LGB pertsonen laguntza hobea emateko (Gonzales *et al.*, 2023; Torres *et al.*, 2022). Oso arazo zaila izan daiteke, LGB ikasle askorentzat etxean geratzea izan baitaiteke aukera bakarra eta irtenbiderik ez egotea. Litekeena da LGB pertsonen aurkako etxeko indarkeria, bereziki LGB gazteen aurkakoa, areagotzea, edo LGB pertsonen etxebizitzarik eza (Suen *et al.*, 2020) familia-gatazka jasanezin bihurtzen denean gertatzea. Era berean, baliteke LGB kolektiboarentzako espazio eta babesleku seguruak behar izatea erantzun politiko gisa (Rich *et al.*, 2022). Covid-19rako eta osasun mentalerako laguntza eskaintzen duten erakundeek hobeto ulertu beharko lituzkete gutxiengo sexualen faktore estresagarri zehatzak «kulturalki aproposa den» LGTB pertsonen osasun mentalari laguntza eta arreta emateko (Filice eta Meyer, 2018; Rees *et al.*, 2021).

6.1. Mugak

Ikerketa hau pandemiak gutxiengo sexualen osasun mentalean izan duen eragina modu egokian ulertzeko baliagarria izan arren, aurkikuntzak kontu handiz

interpretatu behar dira. Hasteko, azterketa LGB ikasleen lagin ez-probabilistiko baten artean egin zen. Lagina nahiko gaztea zen eta diru-sarrerara pertsonal txikiak zituen. Covid-19aren pandemiaren eraginarekiko kalteberagoak izan daitezkeen arren, laginak osasun mentaleko arazo informatuen prebalentzia alboratu ahal izan du, eta, beraz, baliteke aurkikuntzak Espainiako LGB populazio osora orokortzea ezinezkoa izatea. Bigarrenik, azterketa zeharkako diseinu batean oinarritu zen, eta horrek ez zigun utzi azterlanean aztertutako aldagaien artean kausalitatea ezartzen. Luzerako lan bat behar da Covid-19ak epe luzerako gutxiengo sexualetan dituen ondorioak zehazteko. Hirugarrenik, elementu bakarreko neurriak erabili ziren Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriak ebaluatzeko, baliozkotutako eskalarik ez zegoelako. Itemek itxurazko baliozkotasun ona zuten arren, etorkizuneko ikerketek neurri psikometriko sendoak garatu eta erabili beharko lituzkete Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriak ebaluatzeko.

6.2. Ondorioak

Guk dakigunez, azterketa hau Covid-19ak sexu-gutxiengoen osasun mentalean izan dituen ondorioei buruz argitaratutako lehen lana da Espainian eta, batez ere, Euskal Herrian. Gure aurkikuntzek Espainiako LGB ikasleen bizitza Covid-19aren agerraldiak nola kaltetu zuen jakinarazten laguntzen dute. Aurreko ikerketekin alderatuta, emaitzek agerian utzi dute LGB pertsonen depresio- eta antsietate-sintomak areagotu egin zirela Covid-19aren pandemian zehar. Gure hipotesiaren arabera, datuek erakutsi dute sexu-gutxiengoen Covid-19arekin lotutako faktore estresagarriek aldaketa esanguratsua azaldu zutela depresio- eta antsietate-sintometan, Covid-19arekin lotutako faktore estresagarri orokorretatik harago. Esku-hartze egokiak behar dira sexu-gutxiengoetako ikasleen osasun mentaleko desberdintasunei aurre egiteko Covid-19aren pandemiak iraun bitartean eta ondoren.

7. Erreferentziak

- Baños, R.V., Torrado-Fonseca, M., eta Álvarez, M.R. (2019). Análisis de regresión lineal múltiple con SPSS: un ejemplo práctico. *REIRE Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 12(2), 1-10. <https://doi.org/10.1344/reire2019.12.222704>
- Barbosa-Camacho, F.J., Romero-Limón, O.M., Ibarrola-Peña, J.C., Almanza-Mena, Y.L., Pintor-Belmontes, K.J., Sánchez-López, V.A., ..., eta González-Ojeda, A. (2022). Depression, anxiety, and academic performance in COVID-19: a cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, 22(1), 443. <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04062-3>
- Brunier, A., eta Drysdale, C. (2020ko urriaren 5a). *COVID-19 disrupting mental health services in most countries, WHO survey*. Osasunaren Mundu Erakundea. https://friends-project.eu/media/who_int_news_item_05_10_2020_covid_19_disrupting_mental_health_services_in_most_countries_who_survey.pdf
- Buizza, C., Bazzoli, L., eta Ghilardi, A. (2022). Changes in college students mental health and lifestyle during the COVID-19 pandemic: A systematic review of longitudinal studies. *Adolescent Research Review*, 7(4), 537-550. <https://doi.org/10.1007/s40894-022-00192-7>
- Camara, C., Surkan, P.J., Van Der Waerden, J., Tortelli, A., Downes, N., Vuillermoz, C., eta Melchior, M. (2023). COVID-19-related mental health difficulties among

- marginalised populations: A literature review. *Cambridge Prisms: Global Mental Health*, 10, e2. <https://doi.org/10.1017/gmh.2022.56>
- Chaaya, C., Thambi, V.D., Sabuncu, Ö., Abedi, R., Osman, A.O.A., Uwishema, O., et al Onyeaka, H. (2022). Ukraine–Russia crisis and its impacts on the mental health of Ukrainian young people during the COVID-19 pandemic. *Annals of Medicine and Surgery*, 79, 104.033. <https://doi.org/10.1016/j.amsu.2022.104033>
- Chutiyami, M., Cheong, A.M., Salihu, D., Bello, U.M., Ndwiga, D., Maharaj, R., ..., et al Kannan, P. (2022). COVID-19 pandemic and overall mental health of healthcare professionals globally: a meta-review of systematic reviews. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 2.600. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.804525>
- Di Malta, G., Bond, J., Conroy, D., Smith, K., et al Moller, N. (2022). Distance education students' mental health, connectedness and academic performance during COVID-19: A mixed-methods study. *Distance Education*, 43(1), 97-118. <https://doi.org/10.1080/101587919.2022.2029352>
- Dura-Perez, E., Goodman-Casanova, J.M., Vega-Nuñez, A., Guerrero-Pertiñez, G., Varela-Moreno, E., Garolera, M., ..., et al Guzman-Parra, J. (2022). The impact of COVID-19 confinement on cognition and mental health and technology use among socially vulnerable older people: retrospective cohort study. *Journal of Medical Internet Research*, 24(2), e30598. <https://doi.org/10.2196/30598>
- Elharake, J.A., Akbar, F., Malik, A.A., Gilliam, W., et al Omer, S.B. (2022). Mental health impact of COVID-19 among children and college students: A systematic review. *Child Psychiatry & Human Development*, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01297-1>
- Filice, E., et al Meyer, S.B. (2018). Patterns, predictors, and outcomes of mental health service utilization among lesbians, gay men, and bisexuals: A scoping review. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 22(2), 162-195. <https://doi.org/10.1080/19359705.2017.1418468>
- Geirdal, A.Ø., Ruffolo, M., Leung, J., Thygesen, H., Price, D., Bonsaksen, T., et al Schoultz, M. (2021). Mental health, quality of life, wellbeing, loneliness and use of social media in a time of social distancing during the COVID-19 outbreak. A cross-country comparative study. *Journal of Mental Health*, 30(2), 148-155. <https://doi.org/10.1080/09638237.2021.1875413>
- Ghahramani, S., Kasraei, H., Hayati, R., Tabrizi, R., et al Marzaleh, M.A. (2023). Health care workers' mental health in the face of COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 27(2), 208-217. <https://doi.org/10.1080/13651501.2022.2101927>
- Gonzales, G., de Mola, E.L., Gavulic, K.A., McKay, T., et al Purcell, C. (2023). Mental health needs among lesbian, gay, bisexual, and transgender college students during the COVID-19 pandemic. *Journal of Adolescent Health*, 67(5), 645-648. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.08.006>
- Hall, L.R., Sanchez, K., da Graca, B., Bennett, M.M., Powers, M., et al Warren, A.M. (2022). Income differences and COVID-19: Impact on daily life and mental health. *Population Health Management*, 25(3), 384-391. <https://doi.org/10.1089/pop.2021.0214>
- Hamza, C.A., Ewing, L., Heath, N.L., et al Goldstein, A.L. (2021). When social isolation is nothing new: A longitudinal study on psychological distress during COVID-19 among university students with and without preexisting mental health concerns. *Canadian Psychology*, 62(1), 20. <https://doi.org/10.1037/cap0000255>
- Hansen-Brown, A.A., Sullivan, S., Jacobson, B., Holt, B., et al Donovan, S. (2022). College Students' Belonging and Loneliness in the Context of Remote Online Classes

- during the COVID-19 Pandemic. *Online Learning*, 26(4), 323-346. <https://doi.org/10.24059/olj.v26i4.3123>
- Haug, R.M. (2018). *Perceived belongingness, self-esteem, and outness level on psychological distress among lesbian, gay, and bisexual individuals*. University of Northern Colorado.
- Hernández, R. (2023ko ekainaren 2a). Estos son los países con más población LGBT+. *Homosexual*. <https://www.homosensual.com/lgbt/paises-poblacion-lgbt/>
- Jaspal, R., eta Breakwell, G.M. (2022). Socio-economic inequalities in social network, loneliness and mental health during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Social Psychiatry*, 68(1), 155-165. <https://doi.org/10.1177/0020764020976694>
- Kecojevic, A., Basch, C.H., Sullivan, M., eta Davi, N.K. (2020). The impact of the COVID-19 epidemic on mental health of undergraduate students in New Jersey, cross-sectional study. *PLoS One*, 15(9), e0239696. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239696>
- Lee, C.M., Cadigan, J.M., eta Rhew, I.C. (2020). Increases in loneliness among young adults during the COVID-19 pandemic and association with increases in mental health problems. *Journal of Adolescent Health*, 67(5), 714-717. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.08.009>
- Luo, F., Ghanei-Gheshlagh, R., Dalvand, S., Saedmoucheshi, S., eta Li, Q. (2021). Systematic review and meta-analysis of fear of COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 12, 661.078. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.661078>
- Martínez-Vázquez, S., Martínez-Galiano, J.M., Peinado-Molina, R.A., Gutiérrez-Sánchez, B., eta Hernández-Martínez, A. (2022). Validation of General Anxiety Disorder (GAD-7) questionnaire in Spanish nursing students. *PeerJ*, 10, e14296. <https://doi.org/10.7717/peerj.14296>
- Mezzina, R., Sashidharan, S.P., Rosen, A., Killaspy, H., eta Saraceno, B. (2020). Mental health at the age of coronavirus: time for change. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 55, 965-968. <https://doi.org/10.1007/s00127-020-01886-w>
- Moreno, C., Wykes, T., Galderisi, S., Nordentoft, M., Crossley, N., Jones, N., ..., eta Chen, E.Y. (2020). How mental health care should change as a consequence of the COVID-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(9), 813-824. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30307-2](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30307-2)
- Nazio Batuen Giza Eskubideen Bulegoa NBGEB. (2020ko apirilaren 17a). *COVID-19 AND THE HUMAN RIGHTS OF LGBTI PEOPLE*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/LGBT/LGBTIpeople.pdf>
- Nogueira, A., eta Araujo, N. (2018). Resilience in lesbian, gay, and bisexual (LGB) populations: An integrative literature review. *Sexuality Research and Social Policy*, 15(3), 272-282. <https://doi.org/10.1007/s13178-017-0285-x>
- Pai, N., eta Vella, S.L. (2022). The physical and mental health consequences of social isolation and loneliness in the context of COVID-19. *Current Opinion in Psychiatry*, 35(5), 305-310. <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000806>
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. McGraw-hill Education.
- Rapanta, C.M., Beatty, B.J., eta Myers, R.D. (2020). Online University Teaching During and After the Covid-19 Crisis: Refocusing Teacher Presence and Learning Activity. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 923-945. <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00155-y>
- Rees, S.N., Crowe, M., eta Harris, S. (2021). The lesbian, gay, bisexual and transgender communities' mental health care needs and experiences of mental health services: An integrative review of qualitative studies. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 28(4), 578-589. <https://doi.org/10.1111/jpm.12720>

- Rich, V., Pharr, J.R., Bungum, T., eta Terry, E. (2022). A Systematic Review of COVID-19 Risk Factors Impact on the Mental Health of LGBTQ+ Youth. *Global Journal of Health Science*, 14(6), 43. <https://doi.org/10.5539/gjhs.v14n6p43>
- Rodríguez-Rey, R., Garrido-Hernansaiz, H., eta Collado, S. (2020). Psychological impact and associated factors during the initial stage of the coronavirus (COVID-19) pandemic among the general population in Spain. *Frontiers in Psychology*, 11, 1540. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01540>
- Rostosky, S.S., Cardom, R.D., Hammer, J.H., eta Riggle, E.D. (2018). LGB positive identity and psychological well-being. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(4), 482-489. <https://doi.org/10.1037/sgd0000298>
- Shteinbuk, M., Moskovich, A., Shemesh-Mileguir, V., Gleizer, C., eta Itzhaki, M. (2022). When a child is hospitalized in a Covid-19 ward: An emotional roller coaster for parents. *Journal of Pediatric Nursing*, 63, 102-107. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.11.025>
- Spitzer, R.L., Williams, J.B., Kroenke, K., Hornyak, R., McMurray, J., eta Patient Health Questionnaire Obstetrics-Gynecology Study Group. (2000). Validity and utility of the PRIME-MD patient health questionnaire in assessment of 3000 obstetric-gynecologic patients: the PRIME-MD Patient Health Questionnaire Obstetrics-Gynecology Study. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 183(3), 759-769. https://www.ons.org/sites/default/files/PatientHealthQuestionnaire9_Spanish.pdf
- Suen, Y.T., Chan, R.C., eta Wong, E.M.Y. (2020). Effects of general and sexual minority-specific COVID-19-related stressors on the mental health of lesbian, gay, and bisexual people in Hong Kong. *Psychiatry Research*, 292, 113.365. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113365>
- Torres, A., Palomin, A., Morales, F., Sevilla-Matos, M., Colunga-Rodríguez, C., Ángel-González, M., ..., eta Mercado, A. (2022). A cross-sectional study of the mental health symptoms of Latin American, US Hispanic, and Spanish College Students amid the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-20. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00827-9>
- Tsamakis, K., Tsiptios, D., Ouranidis, A., Mueller, C., Schizas, D., Terniotis, C., ..., eta Rizos, E. (2021). COVID19 and its consequences on mental health. *Experimental and therapeutic medicine*, 21(3). <https://doi.org/10.3892/etm.2021.9675>
- Vizheh, M., Qorbani, M., Arzaghi, S.M., Muhidin, S., Javanmard, Z., eta Esmaeili, M. (2020). The mental health of healthcare workers in the COVID-19 pandemic: A systematic review. *Journal of Diabetes & Metabolic Disorders*, 19, 1.967-1.978. <https://doi.org/10.1007/s40200-020-00643-9>
- Watts, K.J. (2021). *The Role of Community Belongingness in the Mental Health and Well-Being of Black LGBTQ Adults* (doktore-tesia). Virginia Commonwealth University.
- Yuan, R., Xu, Q.H., Xia, C.C., Lou, C.Y., Xie, Z., Ge, Q.M., eta Shao, Y. (2020). Psychological status of parents of hospitalized children during the COVID-19 epidemic in China. *Psychiatry Research*, 288, 112.953. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112953>
- Zhang, S.X., Wang, Y., Rauch, A., eta Wei, F. (2020). Unprecedented disruption of lives and work: Health, distress and life satisfaction of working adults in China one month into the COVID-19 outbreak. *Psychiatry Research*, 288, 112.958. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112958>